

YMMÄRTÄMISEN KEHÄSTÄ¹

Tulkinnan hermeneuttinen ohjenuora, jonka mukaan kokonaisuus on ymmärrettävä yksittäiseikoista ja yksittäiseikat kokonaisuudesta käsin, on peräisin antiikin retoriikasta. Uuden ajan hermeneutiikassa tämä puhetaidon ohjenuora laajennettiin koskemaan filosofista oppia ymmärtämisestä. Molemmissa tapauksissa on kysymys kehästä kokonaisuuden ja yksittäiseikkojen välillä. Kokonaisuuden merkitystä ennakoidaan tulkintaprosessissa eksplisiittisesti, sillä tekstin osat, joiden merkitys määräytyy kokonaisuudesta käsin, määrittävät puolestaan tätä kokonaisuutta.

Tämä on tuttua vieraiden kielten oppimisesta. Kieliä oppiessamme huomaamme, että meidän on konstruoitava² vieraskielinen lause ennen kuin yritämme ymmärtää sen osien merkityksen. Edeltävästä kontekstista syntyneet tekstin merkitystä koskevat ennako-odotukset ohjaavat tätä konstruointia. Tosin näitä ennako-odotuksia on tekstin sitä vaatiessa korjattava. Tässä tapauksessa niitä muutetaan niin, että teksti organisoituu uusien odotusten myötä yhtenäiseksi merkityskokonaisuudeksi. Näin toteutuu ymmärtämisen liike kokonaisuudesta osaan ja osasta takaisin kokonaisuuteen. Tulkinnan tehtävä on laajentaa tekstissä ymmärrettyä yhtenäistä merkitystä samankeskisissä kehissä. Kriteeri tekstin oikealle ymmärtämiselle on yksittäiseikkojen yhteensopivuus kokonaisuuden kanssa. Jos ne eivät sovi yhteen sen kanssa, niin ymmärtäminen ei ole onnistunut.

Jo Schleiermacher erotti edellä kuvatussa hermeneuttisessa kehässä objektiivisen ja subjektiivisen puolen. Kuten yksittäinen sana kuuluu lauseen yhteyteen, niin yksittäinen teksti kuuluu kirjailijan tuotantoon, joka puolestaan kuuluu kulloisenkin lajiin tai kirjallisuuden kokonaisuuteen. Toisaalta sama teksti kuuluu välittömän luovuuden ilmauksena kirjoittajansa sielunelämän kokonaisuuteen. Ymmärtäminen on mahdollista vain tällaisessa objektiivisessa ja subjektiivisessa kokonaisuudessa. – Dilthey puhuu tämän teorian yhteydessä ”rakenteesta” ja ”suuntautumisesta keskiöön”, josta käsin kokonaisuus ymmärretään. Näin hän soveltaa historialliseen maailmaan sitä tulkinnan ikuista ohjenuoraa, jonka mukaan tekstiä on ymmärrettävä siitä itsestään käsin.

On kuitenkin kyseenalaista, onko tämä ymmärtämisen kehämäisen liikkeen kuvaus oikea. Schleiermacherin kuvailema subjektiivinen tulkinta voitaneen jättää näet kokonaan huo-

miotta, sillä yrittäessämme ymmärtää tekstiä emme eläydy sen kirjoittajan sielunelämään. Pikemminkin asettaudumme hänen näkökulmaansa. Toisin sanoen yritämme myöntää kirjoittajan esittämän ajatuksen oikeaksi. Halutessamme todella ymmärtää pyrimme jopa vahvistamaan hänen argumenttejaan. Jo suullisessa keskustelussa, mutta vielä selvemmin kirjoitetun tekstin ymmärtämisessä olemme tekemisissä merkityksien kanssa, jotka jo sellaisinaan voidaan ymmärtää ja jotka eivät edellytä, että tulkitsija eläytyy kirjoittajan subjektiviteettiin. Hermeneutiikan tehtävä on selittää tämä ymmärtämisen ihme. Kysymys ei ole salaperäisestä sielujen välisestä yhteydestä vaan osallisuudesta yhteiseen merkitykseen.

Schleiermacherin kuvaus hermeneuttisen kehän objektiivisestakaan puolesta ei luonnehdi ymmärtämistä osuvasti. Keskustelukumppaneiden yhteisymmärryksen ja toisen ymmärtämisen päämäärä on yksimielisyys itse tarkastellusta asiasta. Hermeneutiikan tehtävä on aina ollut korjata puutteellista tai häiriintynyttä yhteisymmärrystä. Tämä näkyy hermeneutiikan historiassa esimerkiksi Augustinuksessa, joka pyrki sovittamaan Vanhan Testamentin ja kristinuskon sanoman keskenään, ja varhaisessa protestanttisuudessa, joka yritti ratkaista saman ongelman. Se näkyy jopa valistuksen aikakaudella, jolloin pyrkimys yhteisymmärrykseen tosin hylättiin lähes kokonaan ja tavoitteeksi asetettiin tekstin ’koko merkityksen’ selvittäminen historiallisen tulkinnan avulla. – Lopulta romantiikka ja Schleiermacher toivat hermeneutiikkaan kvalitatiivisesti uuden näkökulman osoittamalla historiallisella tietoisuudella olevan universaalia merkitystä. He eivät enää pitäneet traditiota, jonka varaan he rakensivat ja johon he itse kuuluivat, hermeneuttisen tulkinnan horjuttamattomana ja ehdottoman sitovana perustana. Sitä vastoin vielä Schleiermacherin välitön edeltäjä, kielitieteilijä Friedrich Ast oli ymmärtänyt hermeneutiikan tehtävän sisällöllisesti: hänen mukaansa hermeneutiikan oli luotava yhteisymmärrystä antiikin ja kristinuskon välille, nimittäin uudella ja paremmalla tavalla ymmärretyn antiikin ja kristillisen tradition välille. Tämä oli uutta verrattuna valistukseen, sillä enää ei ollut kysymys välitysyhteydestä tradition auktoriteetin ja terveen ihmisjärjen välillä, vaan tradition kahden aikakauden välillä. Koska valistus oli korostanut näiden aikakausien erilaisuutta, ne täytyi sovittaa yhteen.

Mielestäni tällainen oppi antiikin ja kristinuskon yhteydestä on hermeneutiikan kannalta osittain tosi, ja juuri tämä totuus

on unohdettu Schleiermacherin ja hänen seuraajiensa opeissa. Spekulaatiivisen terävänäköisyytensä ansiosta Ast näet varoi pitämästä historiaa pelkkänä menneisyytenä ja etsi historiasta sen sijaan nykyhetkeä koskevaa totuutta. Tätä taustaa vasten Schleiermacherin alulepanema hermeneutiikka osoittautuu pelkäksi metodiseksi yksinkertaistukseksi.

Heideggerin kysymyksenasettelun valossa tämä kritiikki Schleiermacherin hermeneutiikkaa kohtaan on entistäkin puhevampaa. Ymmärtämisen kehämäinen rakenne saa Heideggerin eksistentiaalianalysissä sisällöllisen merkityksensä takaisin: ”Kehää ei saa latistaa pitämällä sitä vangitsevana kehänä, josta ei pääse ulos, vaikka vankeus tässä kehässä ehkä suvaitaisiinkin. Kehässä piilee nimittäin kaikkein alkuperäisimmän tietämisen mahdollisuus. Tulkitsija voi tarttua tähän mahdollisuuteen onnistuneesti vain, jos hän ei anna mieleenjohtumien ja jokapäiväisten käsitteiden määrätä tulkittavasta ennakkoon omaksuttuja asioita, tulkinnan ennakkonäkökulmaa ja ennakkokäsitystä. Tulkinnan ensimmäinen, alituinen ja viimeinen tehtävä on varmistaa aiheen tieteellinen tarkastelu hahmottelemalla tulkittavasta ennakkoon omaksuttuja asioita sekä tulkinnan ennakkonäkökulmaa ja ennakkokäsitystä asioista itsestään käsin.”³

Heidegger ei tässä esitä metodisia vaatimuksia siitä, kuinka ymmärtämisen on käytännössä toteuduttava, vaan hän kuvailee sitä tapaa, jolla ymmärtävä tulkinta tosiasiaa tapahtuu. Hänen hermeneuttinen tarkastelunsa ei huipennu niinkään siihen, että hän osoittaa kysymyksessä olevan kehän, vaan siihen, että tällä kehällä on hänen mukaansa ontologisesti positiivinen merkitys. Jokainen tulkitsija, joka tietää, mitä tekee, on samaa mieltä Heideggerin kanssa⁴. Oikean tulkinnan on vältettävä mielivaltaisia päähänpätkähdyksiä ja huomaamattomia, totuttuja ajattelukaavoja, jotka rajoittavat tulkintaa. Oikeassa tulkinnassa tarkastelu on suunnattava ’asioihin itseensä’. (Kielitieteilijälle ’asiat itse’ ovat merkityksellisiä tekstejä, jotka puolestaan käsittelevät varsinaisia asioita.)

Se että tulkinnan annetaan määräytyä asioista itsestään, ei tietenkään ole vain tulkitsijan ainutkertainen ’hyvä’ päätös, vaan todellakin hänen ”ensimmäinen, alituinen ja viimeinen tehtävänsä”. Tulkinta on suunnattava vakaasti asioihin itseensä huolimatta kaikista niistä häiriöistä, jotka tulkintaprosessissa aiheutuvat tulkitsijasta itsestään käsin. Tulkitsija, joka haluaa ymmärtää tekstiä, hahmottelee tietyn luonnoksen sen merkityksestä. Ymmärrettyään tekstissä ensimmäisen merkityksen hän ennakoii jo koko tekstin merkitystä. Ensimmäinen merkitys tekstissä ilmenee hänelle vain siksi, että hän lukee tekstiä aina jo tietyn odotuksen, jotka koskevat sen kokonaisuuden merkitystä. Hän korjaa tekstin merkityksen ennakkohahmotelmaa jatkuvasti sen avulla, mitä syventyminen uusiin yksittäisseikkoihin tuo mukanaan. Se mitä tekstissä sanotaan, ymmärretään tarkentamalla ennakkohahmotelmaa alituisen.

Yllä oleva kuvaus tietenkin yksinkertaistaa ymmärtämisen prosessia karkeasti. Jokaisella tarkennuskerralla on nimittäin mahdollista hahmotella tekstin merkitys uudella tavalla. Ennen kuin yhtenäinen merkitys määräytyy yksiselitteisesti, voi

syntyä myös keskenään ristiriitaisia hahmotelmia tekstin kokonaismerkityksestä. Lisäksi tulkinta voidaan aloittaa ennakkokäsitteillä, jotka tul-

kintaprosessin kuluessa korvataan osuvammilla käsitteillä. Tämä jatkuva uudelleenahmotteleminen synnyttää ymmärtämisessä ja tulkinnassa merkityksen alituisen liikkeen. Tämä vastaa Heideggerin kuvaamaa prosessia. Tulkitsija, joka yrittää ymmärtää, asettuu alttiiksi tulkintaa häiritseville ennakkokäsityksille, jotka eivät osoittaudu käyttökelpoisiksi tarkasteltujen asioiden valossa. Siksi ymmärtämisen tehtävä on seuloa esille oikeat, asioita vastaavat merkityshahmotelmat eli luonnostella ne ennako-otaksumat, jotka osoittautuvat käyttökelpoisiksi ’asioiden itsensä’ valossa. Ainoa ’objektiivisuus’, joka näin voidaan saavuttaa, on ennakkokäsityksessä, joka osoittautuu käyttökelpoiseksi tulkintaprosessissa. Siksi tulkitsija ei saa käydä tekstiin käsiksi oikopäätä, siis omasta valmiista ennakkokäsityksestään käsin, vaan hänen tulee tutkia eksplisiittisesti, onko hänen ennakkokäsityksensä legitiimi: hänen on selvitettävä, mistä hänen ennakkokäsityksensä on peräisin ja missä määrin se on pätevä.

Tämän hermeneuttisen, tulkintaa koskevan vaatimuksen avulla radikalisoidaan sitä prosessia, joka toteutuu tosiasiaa koko ajan: Keskustelukumppaniaan kuuntelevan tai lukemaan aloittavan tulkitsijan ei tarvitse unohtaa omia käsityksiään ja välttää rakentamasta tulkintaansa ennakkokäsityksilleen sanotun sisällöstä. Avoimuus keskustelukumppanin ja tekstin mielipiteelle edellyttää sitä vastoin, että se suhteutetaan omien mielipiteiden kokonaisuuteen ja omat mielipiteet suhteutetaan vieraisiin mielipiteisiin. Mielipiteet voivat tosin muuttua alituisen, mutta näillä muutoksillakin on rajansa: lukija voi pitää vain tiettyjä asioita mielekkäinä ja odottaa tekstiltä vain tiettyjä mielipiteitä. Jos tulkitsija sulkee korvansa siltä, mitä toinen todella sanoo, hän ei lopulta pysty edes suhteuttamaan sitä omiin merkitysodotuksiinsa. Myös tämä on oikean tulkinnan kriteeri. Tulkinnan hermeneuttinen tehtävä laajenee näin automaattisesti asioita itseään koskevaan kysymyksenasetteluun. Tämä kysymyksenasettelu määrää hermeneuttista tulkintaa alusta pitäen. Tässä on vakaa perusta hermeneuttiselle tulkinnalle. Tulkitsija, joka haluaa ymmärtää, ei jättäydy oman sattumanvaraisen ennakkokäsityksensä varaan ja sulje johdonmukaisen itsepäisesti korviaan tekstissä esitetyltä ajatukselta – lopulta tekstissä esitetty ajatus tulee kuuluville ja romuttaa tulkitsijan aluksi oikeana pitämän käsityksen. Tulkitsija, joka haluaa ymmärtää tekstiä, antaa vapaaehtoisesti tekstin sanoa hänelle jotakin. Hermeneuttisesti kouliintunut tietoisuus onkin alusta pitäen vastaanottavainen tekstin toispuolelle. Vastaanottavaisuus ei kuitenkaan edellytä, että tulkitsija olisi ’neutraali’ tarkasteltujen asioiden suhteen tai ’häipyisi näkymättömiin’ tekstin rinnalla. Se edellyttää, että tulkitsija omaksuu tietoisesti omat ennakkokäsityksensä sekä ennakkoluulonsa⁵ ja erottaa ne tekstissä esitetyistä käsityksistä. Jotta teksti voi ilmetä omissa toiseudessaan ja asettaa tarkasteltuja asioita koskevan totuutensa koetukselle tulkitsijan ennakkokä-

sityksen kanssa, on tulkitsijan kiinnitettävä huomiotaan niihin lähtökohtiin, joiden varaan hän saattaisi huomaamattaan rakentaa tulkintansa.

Heidegger kuvailee tätä ilmiötä fenomenologisesti aivan oikein: hän osoittaa, että pelkkä sen 'lukeminen', mitä tekstissä sanotaan, sisältää ymmärtämisen ennako-rakenteen⁶. Tämä asettaa tulkitsijalle tietyn haasteen, kuten Heideggerin antama esimerkki osoittaa: teoksessaan *Oleminen ja aika* hän soveltaa tarkastelemaansa hermeneutiikalle yleisesti merkittävää käsitystä kysymykseen olemisesta⁷. Eksplikoidakseen olemiskysymyksen historiallisen tilanteen eli siitä ennakkoon omaksutun sekä sitä koskevan ennakkonäkökulman ja ennakkokäsityksen, hän asettaa tämän metafysiikalle suunnatun kysymyksen kriittisesti koetukselle metafysiikan historian tärkeimmässä käännekohtassa. Näin hän täyttää historiallis-hermeneuttisen tietoisuuden edellytykset. Metodisen tietoisuuden ohjaama ymmärtäminen ei nimittäin saa ennakoita tekstin merkitystä oikopäätä. Tulkitsijan on ensin tiedostettava merkityksen ennakkoimisprosessi voidakseen kontrolloida sitä ja ymmärtääkseen asioista käsin oikealla tavalla. Heidegger tarkoittaa juuri tätä vaatiessaan ennakkoon omaksutun sekä tulkinnan ennakkonäkökulman ja ennakkokäsityksen kehittäelyä asioista itsestään käsin, jotta aiheen tieteellinen tarkastelu "varmistuisi".

Heideggerin analyysissä hermeneuttinen kehä saa siksi aivan uuden merkityksen. Koko häntä edeltävässä teoriassa ymmärtämisen kehärakenne koski formaalia suhdetta yksittäisseikan ja kokonaisuuden välillä (kehän objektiivinen puoli) tai kokonaisuuden ennakoinnin ja yksityiskohtien eksplikaation välillä (kehän subjektiivinen puoli). Tämän teorian mukaan kehäliike tapahtui tekstissä ja päättyi tekstin täydelliseen ymmärtämiseen. Ymmärtäminen huipentui sen mukaisesti divinatoriseen aktiin, jossa tulkitsija asettui täysin kirjoittajan näkökulmaan ja häivytti tekstistä kaiken vieraan ja oudoksuttavan. Heidegger sen sijaan oivalsi, että esiympäryksen liike⁸ määrää alituisen tekstin ymmärtämistä. Siksi hän kuvasi hermeneuttista tehtävää antaa historialliselle tietoisuudelle kussakin tilanteessa konkreettinen sisältö. Tämän tehtävän suorittaminen edellyttää, että tulkitsija kiinnittää huomiota omiin ennakkokäsityksiinsä sekä ennakkoluuloihinsa ja että historiallinen tietoisuus ohjaa ymmärtämistä. Tällöin sen käsittäminen, mikä on historiallisesti vierasta, ei käytetyistä historiallisista metodeista huolimatta johda samaan lopputulokseen, johon päädyttäisiin projisoimalla tekstiin omia ennakkoluuloja.

Edellä esitettyä kuvausta kaiken ymmärtämisen mahdollis-tavasta kokonaisuuden ja osan välisestä kehästä on mielestäni kuitenkin täydennettävä. Tätä täydentävää piirrettä voi nimittää "täydellisyyden ennakoimiseksi". Kysymys on ymmärtämistä ohjaavasta ennakkoodellytyksestä. Vain todella täydellisiä, yhtenäisiä merkityksiä voidaan ymmärtää. Tekstiä lukessamme edellyttämekin sen merkityksen täydellisyyden. Kyseenalaistamme tämän odotuksen vain, jos se ei toteudu eli jos tekstiä ei ymmärretä: epäilemme esimerkiksi tekstin olevan turmeltunut⁹ ja yritämme parantaa sitä. Nyt ei kuitenkaan tarvitse selvittää, mitä sääntöjä tällaisessa tekstikriittisessä työssä noudatetaan. Paljon tärkeämpää on huomata, että tulkinnan tekstikriittisiä sääntöjä ei voi oikeuttaa irrallaan tekstin sisällöllisestä merkityksestä, johon näitä sääntöjä sovelletaan.

Merkityksen täydellisyyden ennakointi ohjaa kaikkea ymmärtämistämme, joten se on kussakin tapauksessa sisällöllis-

sesti määräytynyt. Tekstiltä ei edellytetä vain immanenttia yhtenäistä merkitystä, joka ohjaa lukijaa, vaan myös transsendentit merkitysodotukset ohjaavat lukijan ymmärrystä alituisen. Nämä odotukset ovat peräisin lukijan suhteesta tekstissä tarkoitettuna asiasisällön totuuteen. Kuten kirjeen vastaanottaja ymmärtää kirjeen sisältämät uutiset ja tarkastelee asiaa ensin kirjeen kirjoittajan näkökulmasta eli pitää kirjoitettua totena – eikä pyri ymmärtämään esimerkiksi kirjoittajan mielipidettä sinänsä – samoin mekin ymmärrämme perinteen tekstejä merkitysodotusten perusteella, jotka ovat peräisin omasta suhteestamme tekstissä tarkasteltuun asiaan. Ja kuten uskomme ulkomaankirjeenvaihtajan uutisiin, koska hän oli paikan päällä tai tietää asiasta muuten meitä paremmin, samoin hyväksymme periaatteessa sen mahdollisuuden, että perinteen teksti tietää asiasta paremmin kuin mitä meidän oma ennakkokäsityksemme ehkä hyväksyisi. Itse asiassa vasta jos yrityksemme pitää sanottua totena epäonnistuu, pyrimme 'ymmärtämään'¹⁰ tekstiä toisen mielipiteenä psykologisesti tai historiallisesti. Ennakkoluulo tekstin merkityksen täydellisyydestä sisältää paitsi sen, että tekstin pitää ilmaista mielipiteensä täydellisesti, myös sen, että tekstissä sanotaan täydellinen totuus. Ymmärtäminen tarkoittaa ensisijaisesti tarkastellun asian ymmärtämistä ja vasta toissijaisesti toisen esittämän mielipiteen erottamista omasta mielipiteestä ja sen ymmärtämistä. Hermeneuttisten ponnistelujen ensimmäinen edellytys on siksi tarkastellun asian ymmärtäminen, sillä teksti ja sen tulkitsija ovat tekemisissä saman asian kanssa. Tämä asiaa koskeva ymmärrys määrää, mitä voi ymmärtää yhtenäiseksi merkitykseksi ja mihin täydellisyyden ennakoitua ylipäätään voi soveltaa. Näin kuuluminen traditioon eli traditio historiallis-hermeneuttisen tulkinnan osatekijänä saa täyden merkityksensä juuri perustavanlaatuisten ja traditiota kannattelevien, sille yhteisten ennakkoluulojen kautta. Hermeneutiikan lähtökohtana täytyy olla, että tulkitsija, joka haluaa ymmärtää, on sidoksissa perinteen tekstissä ilmaistuun asiaan ja että hänellä joko on yhteys traditioon, josta käsin perinne puhuu, tai hän löytää tämän yhteyden. Toisaalta hermeneuttinen tietoisuus on selvillä siitä, ettei se voi olla tähän asiaan niin kiinteästi sidoksissa, että se olisi perinteen kanssa itsestään selvällä tavalla yhtä mieltä eikä pystyisi kyseenalaistamaan perinteen väitteitä, mikä olisi ominaista tradition katkeamattomalle jatkumiselle. On kysymys tuttuuden ja vierauden vastakohtasta, ja hermeneutiikan tehtävä perustuu niiden vastakohtaisuuteen. Tätä vastakohtaa ei suinkaan saa ymmärtää Schleiermacherin tavoin tulkitsijan ja tulkittavan väliseksi psykologiseksi jännitteeksi, johon sisältyy individuaalisuuden salaisuus. Sitä vastoin se on ymmärrettävä hermeneuttisesti eli suhteessa siihen, mitä tekstissä sanotaan: suhteessa kieleen, jolla perinne meitä puhuttelee, ja siihen, mitä se meille sanoo. Perinne tarjoaa meille siis paikan vierauden ja tuttuuden välissä: tietyn välitilan traditioon kuulumisen ja historiallisesti ymmärretyn, etäisyyttä ottavan objektiivisuuden välissä. Hermeneutiikan varsinainen paikka on tässä välitilassa.

Johtuen tästä välitilasta, jossa hermeneutiikka ottaa paikkansa, ajallinen etäisyys ja sen merkitys ymmärtämiselle muodostavat nyt hermeneutiikan keskiön, vaikka niillä on tähänastisessa hermeneutiikassa ollut täysin toissijainen merkitys. Aika ei ole ensisijaisesti erottava kuilu, joka on silloitettava, koska se pitää tulkitsijan ja tulkittavan kaukana toisistaan. Sitä vastoin se on kannatteleva perusta tradition tapahtumiselle, johon nykyajassa tapahtuva ymmärtäminen on juurtunut. Siksi ajallista etäisyyttä ei tarvitse ylittää. Oli pikemminkin vain his-

torismin naiivi ennako-oletus, että tulkitsijan on historiallisen objektiivisuuden saavuttamiseksi asetauduttava tulkittavan ajan henkeen ja ajateltava menneen ajan käsitteillä ja käsityksillä omiensa sijasta.

On tärkeää käsittää, että ajallinen etäisyys mahdollistaa positiivisen ja produktiivisen ymmärtämisen. Tapojen ja ajatusten jatkuva periytyminen sekä tradition jatkumo täyttävät tämän ajallisen etäisyyden kuilun, sillä kaikki perinne näyttäytyy meille tradition valossa. Tämä prosessi on aidolla tavalla produktiivinen. Jokainen tietää, ettemme kykene luotettavaan arvostelmaan, jos ajallinen etäisyys ei anna tulkinnallemme varmoja mittapuita. Esimerkiksi nykytaidetta koskevat arvostelmat ovat tieteellisestä näkökulmasta toivottoman epävarmoja, sillä tarkastelemme nykyaikaisen luomuksia kiistämättä kontrolloimattomien ennakkoluulojen valossa. Näiden ennakkoluulojen takia teokset voivat sopia yhteen odotustemme kanssa liiankin hyvin eli tavalla, joka ei vastaa niiden todellista sisältöä ja merkitystä. Vasta aktuaalisten kytkentöjen häivyttyä ajan myötä tulee teosten oma hahmo näkyviin. Vasta tällöin voidaan teoksissa sanottu ymmärtää niin, että sitä voi pitää sitovana ja se voidaan hyväksyä yleisesti. Tekstissä tai taideteoksessa piilevän todellisen merkityksen esiinseulominen on kuitenkin loputon prosessi. Sillä ajallinen etäisyys, jonka avulla esiinseulominen tapahtuu, muuttuu ja kasvaa jatkuvasti. Tämä on se produktiivinen puoli, joka sillä on ymmärtämiselle. Se häivyttää puhtaasti partikulaariset ennakkoluulot ja edesauttaa sellaisia ennakkoluuloja tulemaan esiin, jotka tekevät todellisen ymmärtämisen mahdolliseksi.

Usein juuri ajallinen etäisyys¹¹ suorittaa sen tehtävän, joka on hermeneutiikalle ratkaiseva: se erottaa todet ennakkoluulot vääristä. Siksi hermeneuttisesti kouliintunut tietoisuus sisältää historiallisen tietoisuuden. Sen on selvítettävä ymmärtämistä ohjaavat ennakkoluulot, jotta tulkitsijan kanssa eri mieltä oleva perinne erottuu hänen omista käsityksistään ja voidaan hyväksyä. Jo se että ennakkoluulo tunnustetaan ennakkoluuloksi riittää siihen, että sitä ei hyväksytä oikopäätä, vaan se kyseenalaistetaan. Sillä niin kauan kuin ennakkoluulo määrää ymmärtämistämme, emme tiedä emmekä edes aavista sen olevan arvostelma. Ennakkoluuloa ei voi ottaa tarkasteluun, jos sillä on meihin jatkuvasti ja huomaamattomasti vaikutusta, vaan vain jos se niin sanottusti ärsytetään tulemaan esille. Nimenomaan kohtaaminen perinteen kanssa voi toimia tällaisena ärsykkeenä. Sillä vain se, mikä on ensin hyväksytty omassa toiseudessaan, voi houkuttaa tulkitsijan ymmärtämään. Ymmärtäminen alkaa nimenomaan siitä, että jokin asia puhuttelee meitä. Tämä on hermeneuttisen tarkastelun ensimmäinen edellytys. Huomaamme nyt, että tämä vaatii omien ennakkoluulojen perusteellista kyseenalaistamista. Kaikkien arvostelmien, mutta erityisesti ennakkoluulojen kyseenalaistamisella on loogisesti katsoen kysymyksen rakenne.

Kysymyksen olemus on siinä, että sillä avataan mahdollisuuksia ja vastaaja asetetaan valintojen eteen. Se että ennakkoluulo osoittautuu kyseenalaiseksi sen edessä, mitä keskustelukumppani tai teksti meille sanoo, ei siis tarkoita, että se yksinkertaisesti sysätään syrjään ja korvataan välittömästi uudella ennakkoluulolla. Historiallisissa objektivismissa tosin oletettiin naiivisti, että tulkitsija pystyisi näin sulkeistamaan itsensä. Tosiasiassa oma ennakkoluulo asetetaan koetukselle vasta kun todella myönnetään, että se voi olla sekä oikea että väärä. Vasta

kun sen oikeellisuus kyseenalaistetaan, se asettuu tasavertaisesti tekstin ennakkoluuloa vastaan, niin että myös tämä osoittautuu perusteellisella tavalla kyseenalaiseksi.

Niin kutsutussa historismissa uskotaan naiivisti, että edellisen pohdiskelun seuraukset voidaan välttää. Siinä luotetaan omiin metodeihin ja unohdetaan siksi oma historiallisuus. On kysymys huonosti ymmärretystä historiallisesta ajattelusta, ja historiallinen ajattelu onkin ymmärrettävä paremmin. Todella historiallisen ajattelun on huomioitava myös oma historiallisuutensa. Silloin se ei pyri saavuttamaan historiallisen tutkimuskohteen harhakuvaa, johon kumulatiivisesti etenevä tutkimus kohdistuu. Sitä vastoin kohteessa opitaan tietämään omasta erottuva toinen, vieras asia – näin sekä oma että vieras ymmärretään paremmin. Todellinen historiallinen tutkimuskohde ei ole mikään varsinainen kohde, vaan oman ja vieraan ykseys. Se on suhde, ja sekä historiallinen todellisuus että historiallinen ymmärtäminen ovat olemassa nimenomaan tässä suhteessa. Asianmukaisen hermeneutiikan on osoitettava, että historian varsinainen todellisuus on ymmärtämisessä itsessään. Tähän tarvitaan sitä, mitä olen nimittänyt vaikutushistoriaksi. Ymmärtäminen on vaikutushistoriallinen tapahtuma, ja voitaisiin osoittaa, että hermeneuttinen tapahtuminen toteutuu juuri kielellisyydessä, joka luonnehtii kaikkea ymmärtämistä.

Viitteet

1. Hans-Georg Gadamer, *Vom Zirkel des Verstehens* (1959). *Gesammelte Werke. Band. 2*. J. C. B. Mohr, Tübingen 1986, s. 57–65.
2. Konstruointi tarkoittaa tässä lauseenjäsenten sekä pää- ja sivulauseiden määrittelemistä. Suom.
3. Martin Heidegger, *Sein und Zeit*. Niemeyer, Tübingen 1986, s. 154. (*Oleminen ja aika*. Suom. Reijo Kupiainen, Vastapaino, Tampere 2000, s. 197, suomennosta on muutettu. Sivun 194 alaviitteessä 157 Kupiainen selvittää hyvin Heideggerin ”ennakko”-alkuisten käsitteiden merkitystä.)
4. Vrt. Emil Steigerin analyysi, joka vastaa Heideggerin kuvausta. Emil Steiger, *Die Kunst der Interpretation*. München 1971, s. 11–.
5. *Vorurteil* on käännetty ennakkoluuloksi, mikä on sen perusmerkitys myös arkikielessä. Toisin kuin arki kielen sanat ennakkoluulo ja *Vorurteil*, ei Gadamerin termi *Vorurteil* tarkoita välttämättä kielteistä arvostelmaa. Se tarkoittaa tematisoimatonta, kyseenalaistamatonta arvostelmaa (*Vorurteil*), ja tulkinnan tehtävä on tehdä tulkitsija tietoiseksi implisiittisistä ennakkokäsityksistään eli reflektioimattomista arvostelmistaan ja kehittää niistä arvostelmia (*Urteile*). Näin nousee luulosta tietoon (Platonin käsitteillä ilmaistuna) eli ennakkoluulosta reflektoituun arvostelmaan, kunhan oma ennakkoluulo on ensin tiedostettu ennakkoluuloksi ja sen oikeellisuus on asetettu koetukselle siitä poikkeavan, keskustelukumppanin mielipiteen kanssa. Suom.
6. ”Ymmärtämisen ennakko-rakenne” viittaa tulkittavasta ennakkoon omaksettuaun sekä tulkitsijan ennakkonäkökulmaan ja -käsitykseen. Suom.
7. Heidegger 2000, s. 379– (Heidegger 1986, s. 314–).
8. ”Esiymmärryksen liike” viittaa edestakaiseen liikkeeseen ennakkoon omaksettuaun, ennakkonäkökulman sekä ennakkokäsityksen eksplikoimisen ja niiden (tekstin avulla tapahtuvan) korjaamisen välillä. Suom.
9. Gadamer viittaa tapaukseen, jossa vanhoja tekstejä on kopioitu perinteessä väärin eli käsikirjoituksen kopioitsija on tehnyt virheen tai puhujan pitämä puhe on julkaistu kuulijoiden muistimpanojen pohjalta. Suom.
10. Esteettistä arvostelmaa koskevassa kongressiesitelmässäni Venetsiassa 1958 olen yrittänyt osoittaa, että tämä kuten historiallisenkin ’ymmärtäminen’ on toissijaista, ja osoittaa teesini ”täydellisuuden ennakoinnista” oikeaksi. Esitelmä on julkaistu teoksessa D. Henrich & H. R. Jauss (toim.), *Theorien der Kunst*. Frankfurt 1982, s. 59–69.
11. Tällä kohden Gadamer on muuttanut alkuperäistä tekstiä. Vrt. Hans-Georg Gadamer, *Hermeneutik I. Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*. J. C. B. Mohr, Tübingen 1986, s. 304. Suom.